

ÖDESHÖGS BEGRAVNINGSKAPELL TILLBYGGNAD

ÖDESHÖGS SOCKEN OCH KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Ödeshögs begravningskapell

Tillbyggnad

Innehåll

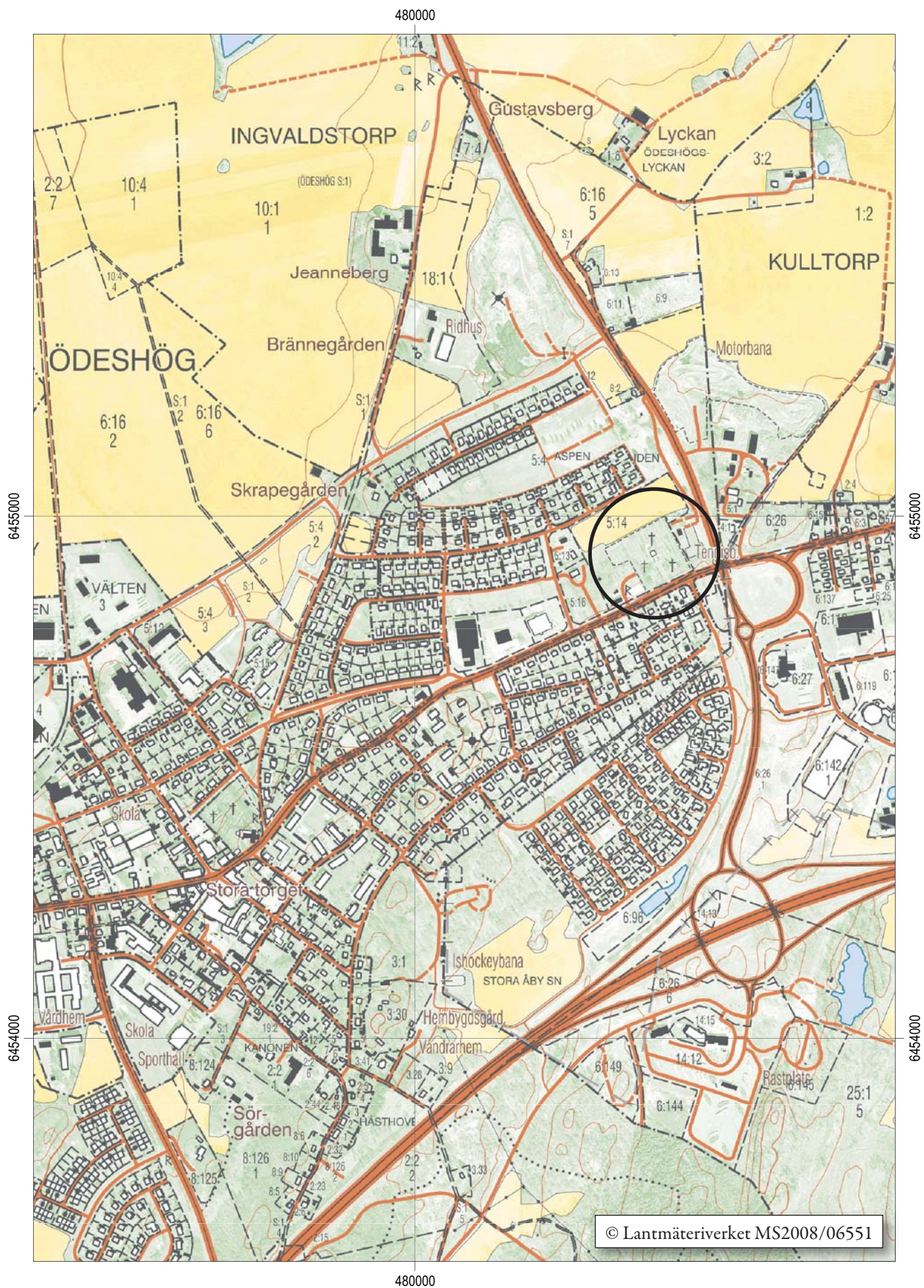
Bakgrund	4
BASFakta om objektet	4
Beskrivning och historik	4
Tidigare kända renoveringsarbeten	6
Kulturhistorisk bedömning	6
BASFakta om projektet	6
Fastighetsägare / Beställare	6
Bidrag	6
Tillstånd från länsstyrelsen	6
Östergötlands museums yttrande	6
Tidsperiod	6
Problembild / Skadebild	6
Målsättning med projektet	6
Arbetsbeskrivning	6
Resultat	8
Genomförda arbeten	8
Uppföljning	17
Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut	17
Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet ...	17
Godkännande / Slutbesiktning	18
Medverkande i projektet	18
Entreprenörer	18
Antikvarisk medverkan	18
Övrigt	18
Antikvariska kontroller / Besiktningar	18
Fotodokumentation	18
Källor	18
Övrigt	18
Tekniska uppgifter	19
 Bilaga 1. Material måleri	20
Bilaga 2. Material puts	21

Omslagsbild: Gravkapellet med den nya tillbyggnaden ligger inbäddade i sommargrönskan.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

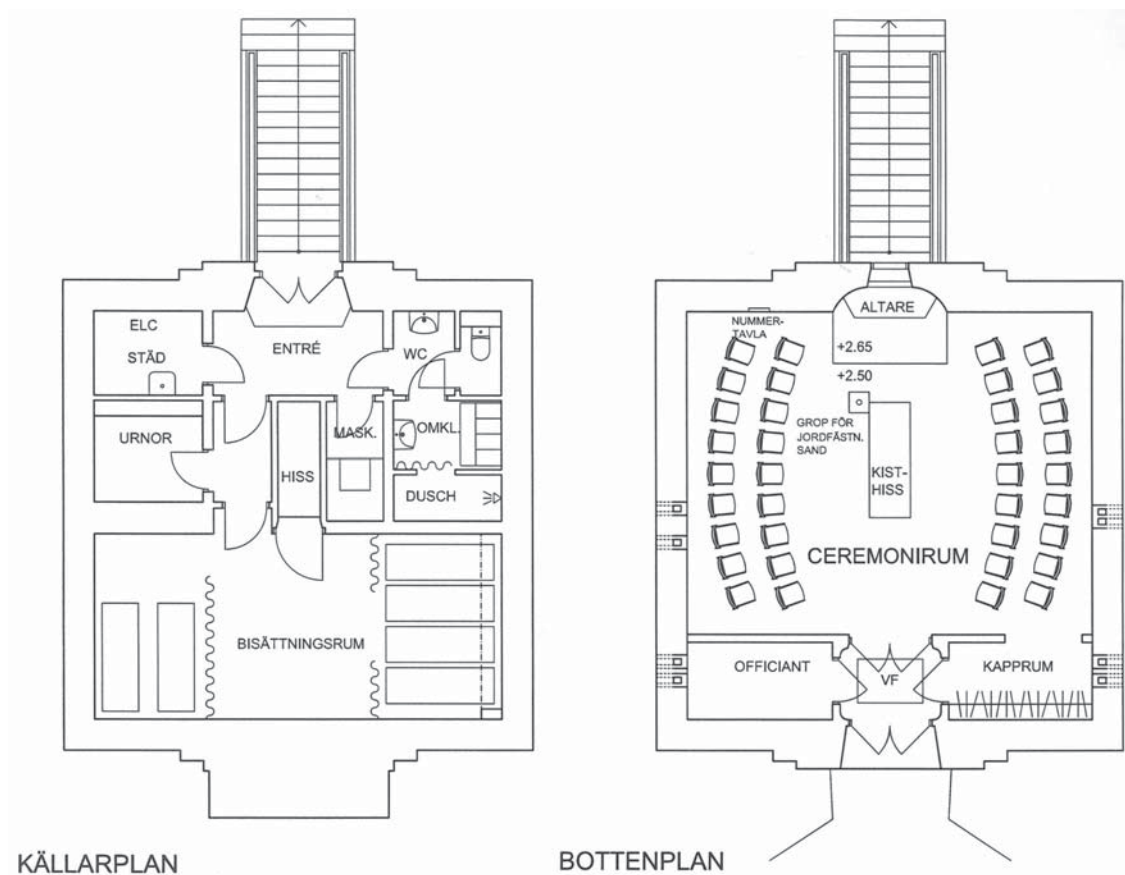
Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med Ödeshögs begravningskapell markerat. Skala 1:10 000.

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

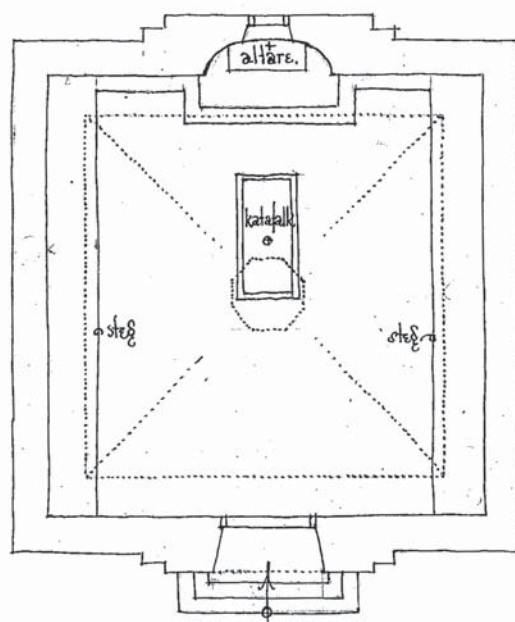
Begravningsplatsen i Ödeshög ligger ca 1 km nordöst om Ödeshögs kyrka och kyrkogård. Gravkapellet på begravningsplatsen invigdes 1927 och är uppfört efter ritningar av arkitekt Göran Pauli, Stockholm, som även ritade själva begravningsplatsen. Originalhandlingar från 1920-talet förvaras i topografiska arkivet på Östergötlands museum. Gravkapellet är byggt i tegel med putsade fasader avfärgade i vitt. Entrépartiet i sydöst och fasaden runt altarfönstret i nordväst är rusticerat. Taket är format som en huv med indragna partier och krönt med en fyrkantig lanternin. Både tak och lanternin är täckta med stavspån. Interiören präglas av den ursprungliga öppna takkonstruktionen och restaureringen 1976, efter förslag från byggnadsingenjör Erik Persson vid Johannes Dahl Arkitektfirma, Tranås. Ombyggnaden innebar att det blev hel källare under kapellet med personalutrymmen, förråd, bisättningsrum och kisthiss. I ceremonisalen gjordes den nuvarande inbyggnaden i sydöst med ett rum för officianten i västra delen. Skillnaden mot idag är att den östra delen, där det är kapprum idag, var avsett för orgeln. Altarplatsen förändrades och själva altaret byggdes om. Nytt golv lades in och bänkar ersattes med lösa stolar. Mest uppmärksamhet väckte den nya glasmålningen designad av Erik Persson och utförd av glaskonstnär Winfried Baier i Tranås. Exteriört bevarade dock gravkapellet sin ursprungliga utformning.

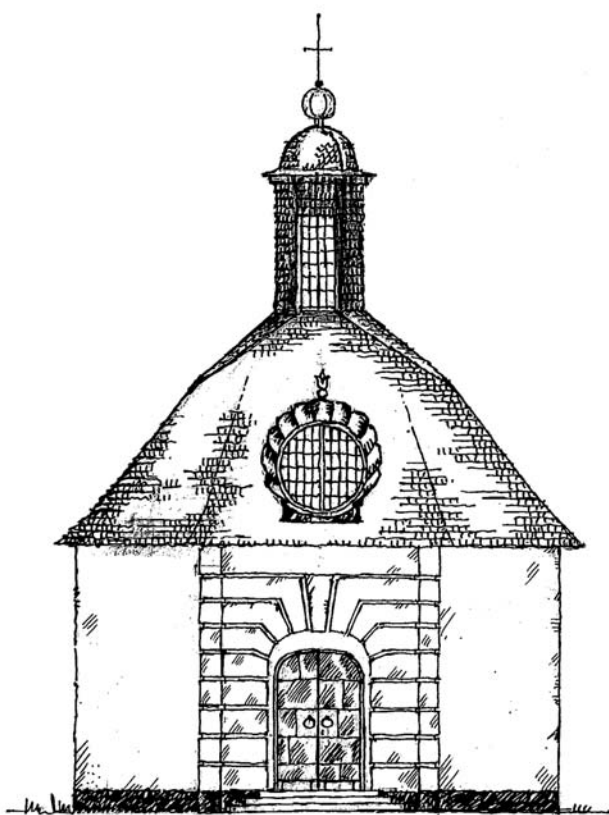
Den planlösning som tillkom 1976 är i stort sett oförändrad efter tillbyggnaden, där de nya funktionerna samlades. I ceremonidelen togs en dörr upp i norra väggen till tillbyggnaden.

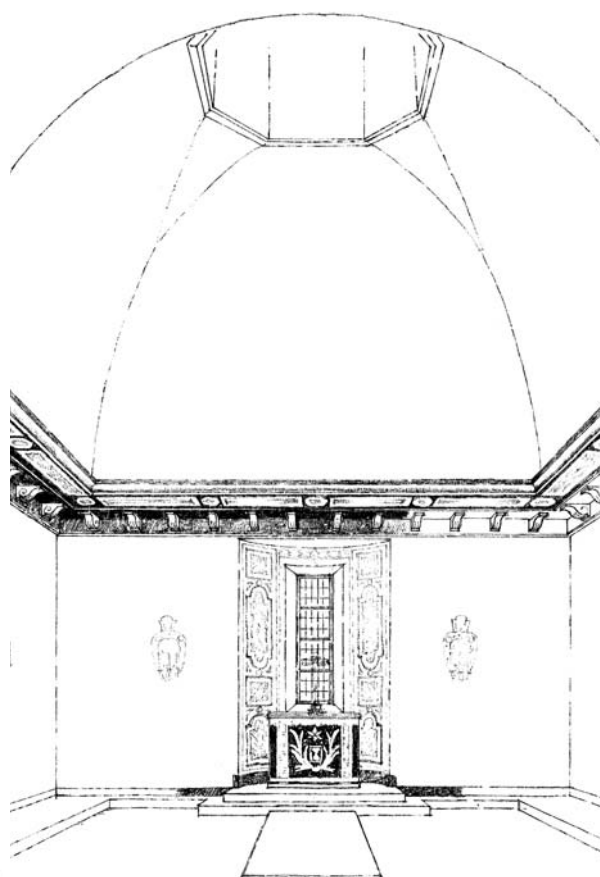
Ödeshögs gravkapell från sydväst.
Foto Östergötlands museum 2010.

Förslag till gravkapell i Ödeshög, plan.
Göran Pauli 1923. Östergötlands museum.

Förslag till gravkapell i Ödeshög.
Göran Pauli 1923. Östergötlands museum.

Ritning till begravningskapell i Ödeshög.
Göran Pauli 1926. Östergötlands museum.

Tidigare kända renoveringsarbeten
Ovan nämnda invändiga ombyggnad 1976.

Kulturhistorisk bedömning

Ödeshögs gravkapell har ett mycket stort kulturhistoriskt värde i exteriören, som i stort sett är oförändrad sedan byggtiden på 1920-talet. Kapellet är ett gott exempel på den s k tjugotalsklassicismen med rusticerade partier och i övrigt släta fasader. Det speciella spåntäckta taket med indragningar i takfallet, lanternin och rund takkupa är mycket karaktäristiskt. I interiören har de ursprungliga inslagen såsom tak och takfot samt altarnischen ett mycket stort kulturhistoriskt värde. Delar av 1976 års inredning, framför allt glasmålning och altarutformning har stora kulturhistoriska värden.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare / Beställare

Ödeshögs församling, Box 74, 522 99 Ödeshög.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Länsstyrelsen har i beslut daterat 2011-11-24, lämnat tillstånd enligt kulturminneslagen till rubricerat arbete. Dnr 433-29638-09 och 433-4211-11. Tillståndet gällde en större tillbyggnad än den som slutligen utfördes. Länsstyrelsen ansåg att den mindre tillbyggnaden kunde omfattas av det tidigare beslutet. Bygglov beviljades av Ödeshögs kommun 2012-10-04.

Östergötlands museums yttrande

-

Tidsperiod

Arbetena genomfördes under perioden januari 2013-juni 2013.

Problembild / Skadebild

Gravkapellet hade skador i fasadputsen och i övrigt behövde det invändiga måleriet rengöras eller förbättras. Även i källaren fanns en del renoveringsbehov. Tillbyggnaden föranleddes bl a av begravningsverksamhetens utökade lokalbehov och av önskemålet om bättre arbetsmiljö.

Målsättning med projektet

Renovering av gravkapellet med traditionella material. Dessutom få en tillbyggnad som inte dominerar över det befintliga gravkapellet och med funktionella arbetslokaler.

Arbetsbeskrivning

Handlingar upprättade av ATRIO arkitekter Västervik AB, dels förslag till ut- och invändig renovering 2009-10-25, dels förfrågningsunderlag 2010-11-18 och dels ritningar över tillbyggnad daterade 2011-06-14. Dessa ritningar gällde en större tillbyggnad i ett plan utan utbyggnad av källaren. Ritningarna över en mindre tillbyggnad, det förslag som utfördes med utbyggnad även av källaren, är daterade 2012-06-18.

Skadorna i fasadputsens såg delvis ut som om putsen sprack upp som ett skal.

Detaljbild på putsskada.

Invändig putsskada i källaren i anslutning till källarentrén i norr.

Resultat

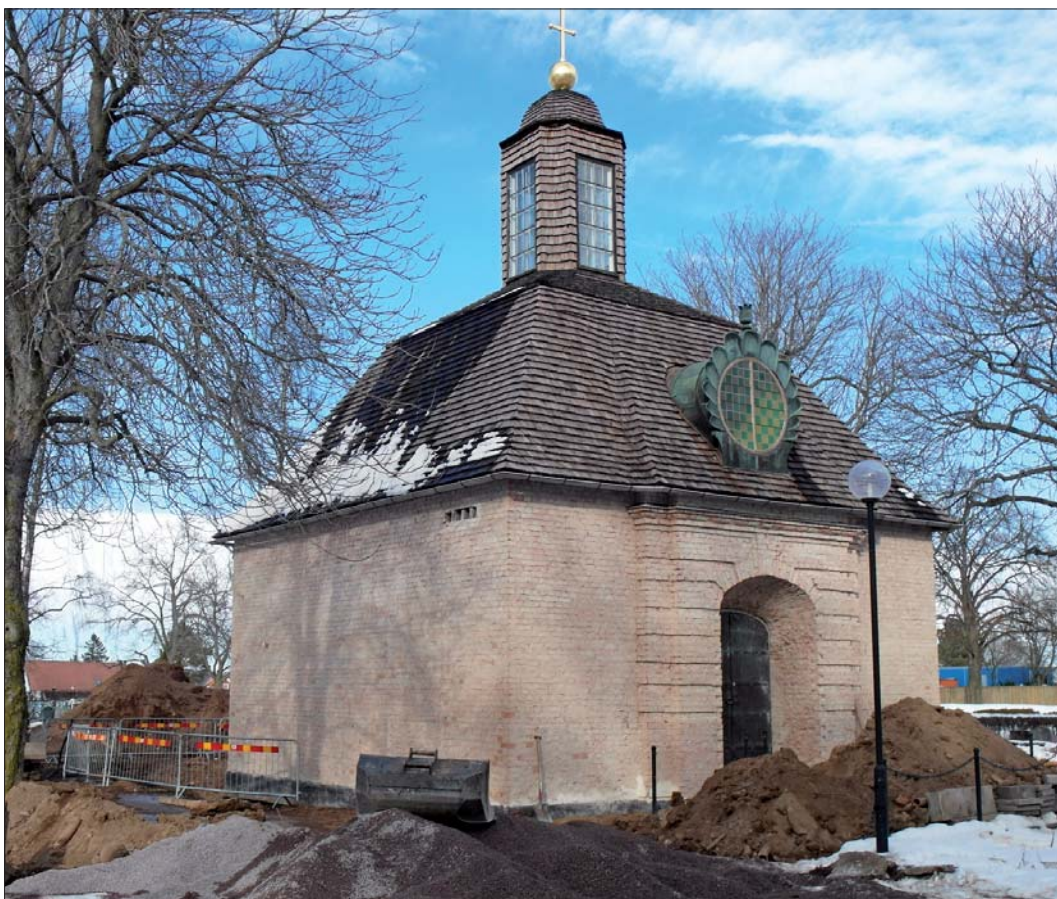
Gravkapellet från sydväst, innan arbetet påbörjades.

Genomförda arbeten

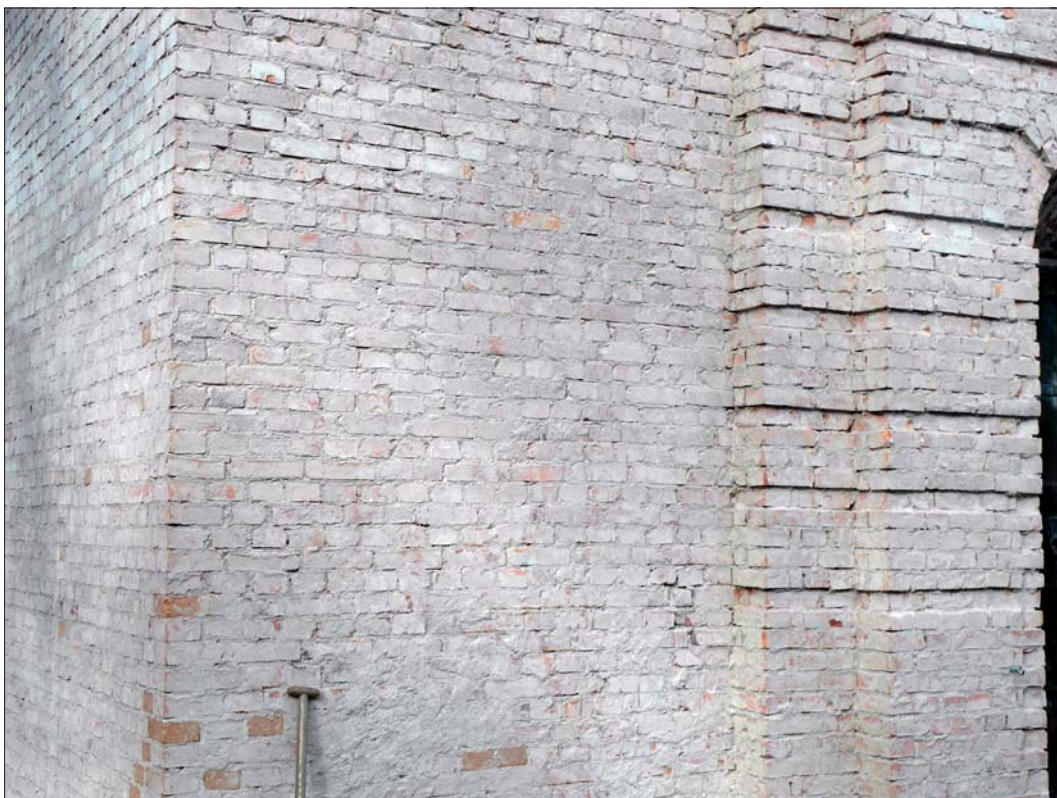
Tillbyggnaden är gjord på gravkapellet baksida, den nordvästra fasaden, och något indragen i förhållande till det ursprungliga gravkapellet. Sadeltaket ansluter under kapellet takfot. Tillbyggnaden utgörs av en källarvåning och en bottenvåning. Den befintliga källartrappan revs och en ny källarnedgång med trappa göts. Det gamla trappräcket gick att återanvända och den befintliga, kopparklädda källardörren flyttades ut till nytt läge. Källargolvet belades med klinker.

Grundarbeten för tillbyggnaden. Runt gravkapellet har grävts för dräneringsarbeten och fasadens puts har knackats ned.

Fasadputsen har knackats ned. Gravkapellet från sydväst.

Gravkapelletts tegelmurverk.

*Tillbyggnaden
från väster.*

*Tillbyggnaden
från norr.*

*Den nya
källarnergången.*

*Källarens trapp-
räcke gick att
återanvända.*

*Tillbyggnaden står
färdig. Foto från
nordväst.*

*Ceremonisalens "kor-
fönster" hade tidigare
ett utvändigt skyddsglas.*

Tillbyggnadens bottenvåning. Bakom de väggfasta luckorna på väggens mitt finns belysningen till ceremonisalens glasfönster.

Den nya källardelen mot norr. I förgrunden syns öppningen in till den äldre källardelen.

Fönster till tillbyggnaden tillverkades av SP-fönster med träbåge och fast spröjsverk och målades med vit linoljefärg. Yttertaket bandtäcktes med förzinkad belagd planplåt. Gravkapellet hade två stuprör, som båda satt på norra sidan/baksidan. Dessa har nu kortats och går via tillbyggnadens tak ner i två nytillverkade stuprör och lövsilar i marken av modell "Ellen Keys Strand". Detaljritningar togs fram efter arbetets påbörjan. I jämförelse med ritningarna utfördes aldrig ett av fönstren i östra väggen, utan platsen är enbart markerad som en nisch i fasaden. Likaså ändrades inte officiantens rum i gravkapellet till WC för besökare.

Runt gravkapellet har det lagts ner en dränering och intill själva grunden lades en platonmatta.

På det befintliga gravkapellet togs all befintlig puts bort och kapellet putsades om med naturligt hydrauliskt kalkbruk och avfärgades med Kulekalk kalkpasta.

Dekoren på entrédörrarna i söder kompletterades med några nygjorda blommor.

Gravkapellet från sydöst efter omputsning.

I ceremonirummet har en ny dörr satts in på norra väggen vid altaret. Dörren förbinder ceremonirummet med tillbyggnaden. Glasmålningen över altaret belyses på baksidan och belysningen nås på ett enkelt sätt från tillbyggnaden via skåpdörrar. Den bakre, södra väggen tillkom vid ombyggnaden på 1970-talet och pardörrarna från ceremonisalen till vindfånget tillverkades som enkla spegeldörrar av skivmaterial. För att få in mer ljus i ceremonisalen ersattes nu de båda översta speglarna med glas. Den södra väggen är en panelvägg och var tidigare mycket tunt lasymålade. Spegeldörrarna var också målade med lasyr, men pigmenterat med vitt. Nu målades vägg och spegeldörr med vitpigmenterad lasyrolja.

Ceremonisalens sydvästra del före renovering.

Ceremonisalens sydvästra del efter renovering. I dörrarna har de övre speglarna bytts ut mot glas och snickerierna är mer kraftigt målade.

Det var föreskrivet att salens väggar skulle målas om med silikatfärg. En representant för KEIM undersökte befintligt färgskikt och bedömde att det inte var en silikatfärg. Han ville inte rekommendera att väggarna målades med silikatfärg, så istället valdes linoljefärg och emulsionsfärg. Ceremonisalens himmelsmålade tak och dekorativa tvärbalkar tvättades enbart. Lanterninens väggar målades i befintlig vit ton med linoljefärg.

Ceremonisalens nordöstra hörn före renovering.

Bestämning av väggkulör.

Ceremonisalen vid slutbesiktning. I nordvästra hörnet syns dörröppningen till tillbyggnaden.

Blyinfattningen på det runda fönstret i takfallet har setts över och behövde bara åtgärdas på ett fåtal ställen. Även delar av träbågen byttes ut. Fönstren i lanterninen togs till verkstad för trälagning och målning. Invändigt målades fönstersnickerierna med vit linoljefärg och utvändigt med Roslagsmahogny. Belysningskällan i lanterninens armatur byttes ut mot ledlampa. Lanterninens väggar invändigt, liksom det runda fönstrets nisch, målades med linoljefärg.

Tak och tvärbalkar har rengjorts

Nyklassicistiskt utförd taklist och himmelsmålat tak.

Lanterninens väggar målades med linoljefärg i befintlig vit kulör.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

I länsstyrelsens beslut lämnades inga direkta villkor för tillståndet annat än att tillbyggnadens fasadmateriäl, avfärgning eller fönstrens och dörrarnas materiäl och färgsättning ska bestämmas i samråd med utsedd antikvarie. När det gäller själva gravkapellet föreskriver förslaget befintliga och traditionella materiäl.

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

Ritningarna på tillbyggnaden visade ett sadeltak, som ansluter till gravkapellet något under kapellets takfot. Tillbyggnadens norra fasad har ritats med ett rusticerat parti med ett fönster och rak väggavslutning. Detta kan ses som att gravkapellets norra vägg har flyttats ut till tillbyggnaden. Väggan följer ritningen, men i verkligheten upplevs väggan som mycket högre.

Tillbyggnaden från nordöst.

Tillbyggnaden från norr. Den nya norra väggan är mer dominant i verkligheten än vad den verkar på ritningen.

I bygghandlingarna var det angivet målning av ceremonirummets väggar med KEIM-färg. Vid närmare undersökning av befintlig färg och kontakt med återförsäljare av KEIM-färg konstaterades att det inte var lämpligt att använda denna färgtyp för ommålning. I stället grundmålades med linoljefärg och två gånger emulsionsfärg. (Se materialbeskrivning.) Valet av färgtyp var inte helt enkelt.

Godkännande/slutbesiktning

Östergötlands museum har deltagit som antikvariskt medverkande och kan godkänna arbetet ur antikvarisk synpunkt.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

Totalentreprenör – SE bygg AB, Tranås

Målare – B-M Wickberg Kulturmåleri

Mark – MB Entreprenad i Tranås AB

El – Löfgrens El i Tranås AB

Rörentreprenör – Mantor VVS AB, Tranås

Antikvarisk medverkan

Antikvarisk medverkan genom byggnadsantikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2013-01-24, 2013-02-28, 2013-04-09, 2013-06-04 och 2013-06-17.

Fotodokumentation

Digitala foton förvaras på Östergötlands museum.

Källor

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk inventering av gravkapell i Linköpings stift 2010.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Övrigt

Materialspecifikation från Målarkalk, Hyllinge samt materialspecifikation från B-M Wickberg Kulturmåleri bifogas.

Till ärendet hör även arbetsbeskrivningar, ritningar, byggmötesprotokoll och fotografier från ATRIO arkitekter Västervik.

Tekniska uppgifter

Lokal	Ödeshögs gravkapell
Socken/stad	Ödeshög
Kommun	Ödeshög
Län och landskap	Östergötland
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
ÖM dnr	314/11
ÖM projektnr	510680
Lst dnr	433-29638-09 och 433-4211-11
Uppdragsgivare	Ödeshögs församling
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	Januari 2013-juni 2013
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2015:206 © Östergötlands museum

Källare tak och väggar målade med Keim Optilcal NCS S0500-N

Dörrar och foder i källare med Lady Supreme finnish NCS 1002-Y

Järnbeslag mm på ytterdörrar målade med Wibo Rostskyddsfärg Svart Linoljefärg.

Väggar i Kapellrum målade med Wibo Liniljefärg lgrg därefter 2gr Wibo Emulsions färg
bruten med e-pasta. Lika i entré

Laserade ytor på bakväg + 3 dörrar i entre' målade med Wibo lasyrolja

Sakristia och knapprum målade med vit vattenbaserad färg. väggar NCS 0502-Y

Fönster lanternin takfönster målade med vit linoljefärg. Utsida med Roslagsmahogny

Tillbyggnaden målade med vit vattenbaserad färg NCS 0502-Y

Fönster målade med Vit Linoljefärg

MÅLARKALK

Hyllinge 2013-07-24

BM-Fasad AB
Att: Martin
Vättergatan 10
561 32 HUSQVARNA

Gravkapellet, Ödeshög

Med anledning av våra materielleveranser till Gravkapellet i Ödeshög under våren 2013 sänder vi denna sammanställning samt en materialspecifikation till Er för dokumentation.

Vi har levererat 5 olika brukstyper baserade på naturligt hydraulisk kalk från St. Astier samt våtsläckt och långtidslagrad Kulekalk till avfärgningsarbetet.

Materialen har följande artikelnummer och användningsområde:

Levererade torrbruk

Art. nr 1852 Grundningsbruk:	St. Astier NHL3,5 1:1,5 0-4mm.
Art. nr 1853 Grovstockningsbruk:	St. Astier NHL3,5 1:2 0-4mm.
Art. nr 1854 Finstockningsbruk:	St. Astier NHL3,5 1:2 0-2mm.
Art. nr 1855 Finputs till listverk:	St. Astier NHL3,5 1:2,5 0-1mm.
Art. nr 1859 Ytputs till listverk:	St. Astier NHL2 1:2,5 0-0,4mm.

Kalk till avfärgningsarbete

Art. nr 1103 Kulekalk:	Våtsläckt och vällagrad kalkpasta.
------------------------	------------------------------------

Bifogar produktblad på ovanstående produkter.

Med vänliga hälsningar

MÅLARKALK AB

Ulf Nymberg

Kontor / Lager / Kalkslageri
Målarkalk AB
Hyllingegården
Brogårdavägen 11
SE - 265 75 Hyllinge - SVERIGE

Hemsida:
www.malarkalk.se

E-mail:
info@malarkalk.se

Telefon
+46(0)42-22 50 18

Plusgiro Bankgiro
77242-6 653-2360

Fax
+46(0)42-23 41 85

Org.nr.
556052-6682

Rapport 2015:206